

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**TUPROQ BIOGEOKIMYOSI – BIOSFERANING BARQAROR
RIVOJLANISHI VA MUHOFAZASI**

xalqaro ilmiy
anjuman materiallari

TO'PLAMI

СБОРНИК

материалов международной
научной конференции

**БИОГЕОХИМИЯ ПОЧВ – УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ И
ОХРАНА БИОСФЕРЫ**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Q.A.Davronov, D.Q.Ibragimova, S.B.Topvoldiyeva, D.B.Shermuxammedova "Avangard start", "Gulliver" "Antikolorad maks" preparatlarini g'o'za parvarishida qo'llash usullari va muddatlari	296
Sh.Y.Eshpulatov, Sh.E.Yursunova Tokzor tuprog'ini chuqur haydash va o'g'itlashning uzum hosildorligi va sifatiga ta'siri	300
Ш.И.Маматожиёв, А.Ашуралиёв Влияние технологии до посевной обработки на агрофизические свойства почвы	305
B.K.Boboyev, M.B.Mahammadaliyev Chorvchilikda ozuqa bazasini yaratishda qo'shimcha intensiv usulda gidroponika texnologiyasi asosida ko'k ozuqa yetishtirish samaradorligi	310
S.Sh.Kabilov, A.X.Ibragimov Issiqxonada qishloq xo'jalik ekinlarini yetishtirishda smart texnologiyasining o'rni va ahamiyati	314
Ш.И.Маматожиёв, А.Ашуралиёв Содержание влаги в зависимости от технологии предпосевной обработки почвы	317
M.T.Davlatova G'alla zararkunandalari va ularga qarshi kurash choralari	321
S.Sh.Kabilov, M.Sh.Mo'sinjonova Issiqxonada sabzavot ekinlari yetishtirishning resurstejamkor texnologiyasining ahamiyati va samaradorligi	325
O.O.Mamatqulov Fermar xo'jaligida suvdan foydalanish rejasini ishlab chiqish	328
H.N.Atabayeva, X.A.Idrisov Mosh (Phaseolus aureus Piper) navlaring quruq modda shakllanishiga tashqi omillarning ta'siri	332
D.M.Xoldarov, A.O.Sobirov, S.A.Ibrohimova, D.F.Karimova Gumus va oziqa elementlarining tuproq unumdorligidagi ahamiyati to'g'risida	335

UO'K: 633.11.582.282

**MOSH (Phaseolus aureus Piper) NAVLARING QURUQ MODDA SHAKLLANISHIGA TASHQI
OMILLARNING TA'SIRI****ВЛИЯНИЕ ВНЕШНИХ ФАКТОРОВ НА ОБРАЗОВАНИЕ СУХОГО ВЕЩЕСТВА СОРТОВ
МАШ (Phaseolus aureus Piper)****EFFECT OF EXTERNAL FACTORS ON DRY MATTER FORMATION OF MUNG BEAN
(Phaseolus aureus Piper) VARIETIES****Atabayeva Halima Nazarovna¹** ¹Toshkent davlat agrar universiteti q.x.f.d. professor**Idrisov Xusanjon Abdujabborovich²** ²Farg'ona davlat universiteti q.x.f.d (PhD), dosent**Annotatsiya**

Ushbu maqolada o'tloqi botqoq tuproqlar sharoitda mosh navlarida quruq modda to'planisha o'rganilgan omillarning ta'siri bayon etilgan bo'lib, ekish me'yori va muddatlarining ta'siri o'tkazilgan tajribalarda kuzatilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra maqbul me'yoriy va muddatlar aniqlangan.

Аннотация

В данной статье описано влияние изучаемых факторов на накопление сухого вещества у новых сортов маш в условиях заболоченных луговых почве, а также в опытах наблюдалось влияние норм и сроков посева. По результатам исследования определены допустимые нормы и сроки.

Abstract

In this article, the effect of studied factors on the accumulation of dry matter in mungbean varieties in the conditions of marshy meadow soils is described, and the effect of sowing rates and periods was observed in the experiments. According to the results of the research, the acceptable norms and terms have been determined

Kalit so'zlari: mosh, navlar, o'tloqi botqoq tuproq, quruq modda, gullash.**Ключевые слова:** маш, сорта, лугово-болотная почва, сухое вещество, цветение.**Key words:** mungbean, varieties, meadow swamp soil, dry matter, flowering.**KIRISH**

Moshning serhosil navlarining etishtirish agrotexnologiyalarini takomillashtirish ya'ni ekish muddati va me'yorlarini to'g'ri belgilash, mineral o'g'itlar bilan oziqlantirishni maqbullashtirish hamda navbatlab ekishni to'g'ri tatbiq etish bo'yicha tadqiqotlar natijasida tuproq unumdorligini tiklash va oshirish, chorvachilikni to'yimli ozuqa bilan ta'minlash bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

Sug'oriladigan maydonlarning suv ta'minoti cheklangan sharoitlarida ham moshni kuzgi bug'doy ang'izida etishtirib, yuqori sifatli oqsil va boshqa qimmatli oziqaga boy bo'lgan mosh doni etishtirish mumkin. Ayni vaqtda suv tanqis bo'lgan xududlarda mosh yuqori harorat va qurg'oqchilikka bardoshliligi sababli ko'proq kuzgi boshqoqli don ekinlari ang'izida takroriy ekin sifatida etishtirilmoqda [1; 250-254-b.].

TADDIQOT OBYEKTI VA USLUBLARI

Tajribalar ShITining tajriba maydonlarida 13/1 karta chekida olib borildi. Tajriba maydoni tuprog'i o'tloqi botqoq. Tajriba dalasining tuprog'i sho'rlanmagan, xaydov qatlami 30-40 sm. Tuproqdagi eritmalarning pH miqdori 6,8-7,3 birliklarida bo'lib, mexanik tarkibi bo'yicha og'ir loylidir.

4-SHO'BA: TUPROQSHUNOSLIK, AGROKIMYO VA TUPROQ BIOGEOKIMYOSINI O'QITISHNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI

Ilmiy tadqiqot ishlarida olib borilgan fenologik kuzatuvlar va biometrik o'lchovlar "Metodika Gosudarstvennogo sortoispiraniya selskoxozyaystvennix kultur" va "Dala tajribalarini o'tkazish uslublari" (O'zPITI, 2007) asosida o'tkazilgan. Fotosintez sof mahsuldorligini (A.A Nichiporovichning vazn uslubi) aniqlash, shuningdek olingan natijalar B.A.Dospexovning "Dala tajribalari uslublari" bo'yicha Microsoft Excel dasturi yordami asosida matematik statistik tahlil qilindi va hisoblandi.

TAJIRIBA NATIJALARI VA MUHOKAMASI

Mosh navlarining amal davrida o'rganilgan texnologik tadbirlarning ekish me'yori va muddati ta'sirida shakllanadigan hosilni quruq xolatda to'planish jarayoni o'rganilgan. Bu hisoblar shonalash, gullash va dukkaklanish davrlarida o'tkazilgan. Quruq modda gramm hisobida bir tupga to'g'ri keladigan miqdori keltirilgan.

Navro'z navida bahorda ekilganda shonalash fazasida 14,0-12,1 gramm, gullash fazasida 32,1-27,6 gramm va dukkaklanish fazasida 73,2-67,8 grammni tashkil qilib, qolgan barcha ekish muddatlarda bu ko'rsatkich pasayganligi kuzatildi. Shonalash fazasida 13,4 grammdan 11,5grammgacha; gullash fazasida 31,1 grammdan 28,6 grammgacha, dukkaklanish fazasida 71,1 grammdan 66,3 grammgacha kamayganligi aniqlangan.

Navro'z navi 2018 yilgi tajribalarida bahorda ekilganda shonalash fazasida 13,5-11,0 gramm, gullash fazasida 33,2-27,7 gramm va dukkaklanish fazasida 74,4-66,8 grammni tashkil qilib, qolgan barcha ekish muddatlarda bu ko'rsatkich pasayganligi kuzatildi. Shonalash fazasida 14,2 grammdan 7,2 grammgacha; gullash fazasida 32,6 grammdan 18,3 grammgacha; dukkaklanish fazasida 70,2 grammdan 61,6 grammgacha kamayganligi aniqlangan. O'rtacha uch yillik ma'lumotlar bo'yicha shonalash fazasida ekish me'yorlari bo'yicha to'plangan quruq moddaning miqdori 14,2-12,0 gramm, gullash fazasida 29,8-28,0 va dukkaklanish davrida 72,7-66,8 grammni tashkil qilgan. Navro'z navi takroriy 20 iyunda va 1-10 iyulda ekilganda bir tup o'simlikda quruq modda to'planishi kamayib borganligi kuzatilgan.

1-jadval

Navro'z navida quruq modda to'planishiga ekish muddati me'yorining ta'siri, g (o'rtacha uch yillik), 1tup o'simlikda

№	Ekish muddati A	Ekish me'yori ming tup /ga B	Ildiz	Poya	Barg	Don	Dukkak po'stlog'i	1 dona o'simlikda jami
1	12 may	200	5,8	22,2	23,9	14,3	6,5	72,7
2		300	5,2	21,7	22,4	13,8	5,9	69,0
3		400	5,1	20,7	21,5	13,7	5,8	66,8
4	20 iyun	200	5,3	21,8	23,0	13,8	6,3	70,2
5		300	5,3	20,8	22,8	13,2	6,2	68,3
6		400	5,2	19,6	21,4	12,6	5,6	65,8
7	1 iyul	200	5,0	21,6	22,2	13,4	6,2	68,4
8		300	4,5	21,3	21,6	13,0	6,0	66,4
9		400	4,2	21,0	21,4	12,8	5,6	65,0
10	10 iyul	200	4,4	21,2	21,5	12,9	6,0	66,6
11		300	4,0	21,0	20,7	12,5	5,7	63,9
12		400	3,8	20,7	19,8	12,3	5,6	62,2

Durdona navida bahorda ekilganda shonalash fazasida 11,3-9,6 gram, gullash fazasida 25,5-20,4 gramm va dukkaklanish fazasida 67,1-59,5 grammni tashkil qilib, qolgan barcha ekish muddatlarda bu ko'rsatkich pasayganligi kuzatildi. Shonalash fazasida 10,4 grammdan 8,7 grammgacha; gullash fazasida 24,2 grammdan 18,6 grammgacha; dukkaklanish fazasida 66,2 grammdan 59,5 grammgacha kamayganligi aniqlangan.

Eng kam quruq modda to'planishi 10 iyulda ekilganda kuzatildi. Shonalash fazasida 9,1-8,7 g; gullash fazasida 22,0-18,6 g; dukkaklanish fazasida 64,5-59,5 grammni tashkil qilgan. Durdona navida 2018 yilgi tajribalarida bahorda ekilganda shonalash fazasida 11,5-9,0 gram, gullash fazasida 26,2-20,5 gramm va dukkaklanish fazasida 66,2-61,5 grammni tashkil qilgan. Durdona navi takroriy 20.06; 1.07 va 10.07 muddatlarda ekilganda bu ko'rsatkich pasayganligi kuzatildi. Takroriy 20 iyunda ekilganda shonalash fazasida 10,2 grammdan 8,2 grammgacha; gullash fazasida 23,5 grammdan 21,6 grammgacha; dukkaklanish fazasida 63,5 grammdan 60,6 grammgacha kamayganligi aniqlangan. Takroriy 1 iyulda ekilganda

2-jadval

Durdona navida quruq modda to'planishiga ekish muddati me'yorining ta'siri, g (o'rtacha uch yillik), 1tup o'simlikda

№	Ekish muddati A	Ekish me'yori ming tup/ga B	Ildiz	Poya	Barg	Don	Dukkak po'stlog'i	1 dona o'simlikda jami
1	12 may	200	5,6	20,3	19,8	15,0	6,5	67,2
2		300	5,3	20,0	19,5	14,7	6,2	65,7
3		400	4,5	19,5	18,2	14,4	4,2	61,8
4	20 iyun	200	5,4	20,1	18,8	15,6	6,3	66,2
5		300	5,3	19,9	19,4	14,7	6,1	65,6
6		400	4,5	20,5	18,2	14,5	4,9	62,8
7	1 iyul	200	4,9	20,3	19,3	14,4	4,7	63,6
8		300	4,5	20,0	18,0	15,4	4,4	62,3
9		400	4,2	19,7	17,7	15,3	4,3	61,2
10	10 iyul	200	4,1	19,6	17,7	15,3	4,3	61,0
11		300	3,8	19,0	17,5	15,0	4,0	59,3
12		400	3,6	18,5	17,2	14,	3,8	57,5

shonalash fazasida 9,3-6,4 gramm; gullash fazasida 20,8-18,2 g; dukkaklanish davrida 60,8-58,0 grammga kamaygan. Eng oxirgi muddatda ekilganda shonalash fazasida 8,1-6,2 g; gullash davrida 18,8-17,2 g; dukkaklanish fazasida 58,8-51,2 grammgacha kamayganligi aniqlangan. Durdona navida o'rtacha uch yillik ma'lumotlar bo'yicha shonalash fazasida ekish me'yorlari bo'yicha to'plangan quruq moddaning miqdori 67,2-61,8 grammni, Durdona navi takroriy 20 iyunda ekilganda quruq modda miqdori 66,2-62,8 grammni va 1-10 iyulda ekilganda bir tup o'simlikda quruq modda to'planishi 61,2-63,6 gramm va 57,5-61,0 gramm kamayib borganligi aniqlangan. Durdona navi takroriy 20 iyunda va 1-10 iyulda ekilganda bir tup o'simlikda quruq modda to'planishi kamayib borganligi kuzatilgan.

XULOSA

Mosh navlarini ekish me'yori oshgansari quruq modda to'planishi bir tup o'simlikka kamayib borganligi aniqlandi; Mosh navlari bahorda ekilganda quruq modda to'planishi bir tup o'simlikda yuqori bo'lib, takroriy ekilganda kamayib borganligi aniqlangan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Atabayeva X.N, Sattarov M.A, Idrisov X.A Sug'oriladigan maydonlarda mosh yetishtirishning intensiv texnologiyasi bo'yicha tavsiyanoma. Toshkent 2019.
2. Atabayeva X.N, Xudoyqulov J.B O'simlikshunoslik.T "Fan va texnologiya". 2018.
3. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. - М.: Колос, 1985. - 317 с.
4. Dala tajribalarini olib borish metodikasi O'zPITI.2007 yil .